
KVANTITA PRÍPON -ÁR, -ÁREŇ V SLOVÁCH TYPU STROJÁR, STROJÁREŇ

Siniša Habijanec (Záhreb)

V Pravidlách slovenského pravopisu (ďalej PSP) z roku 1991 sa zrušili výnimky z uplatňovania pravidla o rytmickom krátení pri písaní podstatných mien s príponami *-ár, -áreň*, najprv po predchádzajúcej jednoduchej dĺžke a potom v PSP z roku 1998 (avizovaných už v treťom vydaní Krátkeho slovníka slovenského jazyka; ďalej KSSJ) aj po dvojhláske. V tomto príspevku chceme obrátiť pozornosť na jeden aspekt týchto zmien – ich spojitosť a možný vplyv na kvantitu prípon *-ár, -áreň* v slovách, v ktorých tieto prípony nasledujú po mäkkej spoluhláske *j*, ako napr. *strojár, olejár, vejár, lejár, strojáreň, olejáreň* a pod. Patria sem aj odvodeniny slov tohto typu, napr.: *strojárka, strojárstvo, strojársky, strojárenský* a pod. Aj prípona *-áreň* sa morfeematicky odvodzuje od prípony *-ár* pridaním derivačnej morfémy *-eň*, ale ju budeme považovať za osobitnú príponu, pretože nie vždy sú slová na *-áreň* odvodené od slov na *-ár* (porov. *kaviareň*), ale aj preto, že je možné hovoriť o samostatnej prípone *-áreň* zo slovotvorného hľadiska (porov. Horecký, 1964, s. 59; Dvonč, 1955, s. 36 – 41).

Slová na *-ár, -áreň* zaujímajú osobité miesto v slovenskej gramatike od Cambelových kodifikačných diel¹, ktoré ich ako prvé zaradujú k výnimkám z rytmického krátenia, ale najmä od prvých Pravidiel slovenského pravopisu z roku 1931, ktoré ako prvé explicitne kodifikujú tvary na *-ár, -áreň*, v ktorých sa porušuje rytmický zákon. Toto postavenie mali až do posledných pravopisných úprav v roku 1998. Diskusia o nich trvá dodnes, i keď sa často objavuje klamlivý dojem, že Pravidlami slovenského pravopisu z roku 1998 je ich otázka konečne vyriešená.

V čom spočíva alebo spočívala osobitosť týchto slov? Čím sa odlišovali od slov končiacich sa rôznymi inými príponami? Skutočnosťou, že sa prípony *-ár, -áreň* nikdy nekrátili, teda prejavovali neobyčajnú stabilitu z hľadiska svojej kvantity, alebo, ako vykladá J. Ružička, ide o prípony s vlastnosťou zachovávať si jednotnú podobu (Ružička, 1952/53, s. 92). Treba doplniť – jednotnú podobu z hľadiska kvantity, pretože alternatívne podoby *-iar, -iareň* vyskytujúce sa po mäk-

¹ Cambel v Slovenskom pravopise (Czambel, 1890, s. 133) medzi výnimkami z rytmického zákona spomína prípady *článkár, stávkár*, ale otázku o platnosti rytmického zákona v takýchto prípadoch necháva otvorenú. V Rukoväti spisovnej reči slovenskej (Czambel, 1902, s. 14 – 17, 328) však neuvádza príponu *-ár* ako výnimku z rytmického zákona, hoci uvádza slovo *obrázkár* v Abecednom ukazovateli.

kých a obojakých spoluhláskach obsahujú takisto dlhú morfému *-iar*. Z tohto dôvodu slová na *-ár, -áreň* sa odlišovali v dvoch bodoch:

1. Neuplatňoval sa pri nich rytmický zákon, resp. nekrátili sa po slabike obsahujúcej dlhú samohlásku alebo dvojhlásku (napr. *prevádzka – prevádzkár – prevádzkáreň, mlieko – mliekár – mliekáreň*).

2. Prípony *-ár, -áreň* sa nekrátili ani po *j*, ako je to pri všetkých príponách obsahujúcich *á* alebo *ia*, na základe pravidla, podľa ktorého v spisovnej slovenčine po *j* nemôže nasledovať dlhé *á* ani *ia*²; napr.: *hlupák, vlniak*, ale *lejak, vojak; držia, chodia*, ale *stoja, taja; robiaci, vidiaci*, ale *stojaci, šijaci; papagáji*, ale *papagája*; je však *strojár, lejár, vejár* a pod.

Spomínanými zmenami v rokoch 1991 a 1998 takmer zmizla prvá odlišnosť, čiže rytmický zákon sa uplatnil aj v slovách na *-ár, -áreň*. Výnimkou zostali len slová zakončené na „mäkkú“ podobu týchto prípon, teda na *-iar, -iareň*: *múčiar, sietiar, triediareň*. Druhá odlišnosť zostala, ba sa jej nikto nedotkol v početných a rozsiahlych diskusiách, ktoré nasledovali po zavedení zmien.³ V našom príspevku zastávame názor, že v s ú l a d e s o z m e n a m i v rokoch 1991 a 1998 bolo potrebné kodifikovať tvary s krátkymi príponami *-ar, -areň* po spoluhláske *j*, teda: *strojar, strojareň, olejar, olejareň, vejar, lejar* a pod. Aby sme toto stanovisko odôvodnili, pokúsime sa analyzovať prípady ako *strojár* a *strojáreň* z lexikálneho a morfeomatického hľadiska.

Slová typu *strojár, strojáreň*, ako bolo povedané, priamo porušujú pravidlo, podľa ktorého v slovenčine nemôže ísť dlhé *á* po *j*. Prečo práve v týchto slovách zostáva dĺžka prípon *-ár, -áreň*, keď sa kráti v prípadoch ako *lejak, vojak, stoja* a pod.? Podľa našej mienky, práve pre ustálenú dĺžku prípon *-ár, -áreň*, čo je stanovisko väčšiny autorov. Pre B. Letza sú slová *lejár, vejár* „... výrazným dôkazom kľúčovitej snahy zachovať dĺžku prípony *-ár* v našom pravopise“ (Letz, 1943, s. 32). J. Ružička sa pri rozboře prítomného činného prídavia zmiňuje aj o príponách *-ár, -áreň*: „Teda táto prípona [prítomného činného prídavia, pozn. aut.] má obdobnú úlohu ako napr. *-ár, -áreň*. Sú to prípony, ktoré si zachovávajú jednotnú formu, neskracujú sa po dlhej slabike, ale skôr zapríčiňujú skrátenie predchádzajúcej dĺžky (...). Ba ani po spoluhláske *j* sa dĺžka neskracuje: *lejár, vejár, strojár*...“

² „Samohláska *a* v slabike *ja* sa vyslovuje v domácich slovách krátko, aj keď v obdobných tvaroslovných prípadoch je *á* alebo *ia*...“ (Pauliny – Ružička – Štolc, 1968, s. 73). Toto pravidlo nikdy nebolo vyhlásené zákonom, hoci má menej výnimiek ako rytmický zákon, a to v gramatickej sústave, ako i v lexike.

³ M. Sokolová vo svojej veľmi dôležitej a neobíditeľnej štúdiu spomína nekrátenie prípon *-ár* a *-áreň* po spoluhláske *j* v kontexte neuplatňovania rytmického zákona pri tých istých príponách, z čoho by sa mohlo uvažovať, že postrehla nedôslednosť nových pravidiel pravopisu, na ktorú upozorňujeme v tomto príspevku (Sokolová, 1992, s. 106).

(Ružička, 1952/53, s. 92). Takisto Š. Peciar hovorí: „Prípony *-ár/-iar, -áreň/-iareň* sú vždy dlhé. Neskracujú sa ani podľa rytmického pravidla, ani asimiláciou po spoluhláske *j*“ (Peciar, 1968 b, s. 303).

Opačné stanovisko k tejto otázke zaujíma L. Dvonč (1955, s. 30 – 32), ktorý popiera tvrdenie, že slová na *-ár* po predchádzajúcej spoluhláske *j* dokazujú neobyčajnú stabilitu kvantity prípony *-ár*; a prípady typu *strojár, strojáreň* stotožňuje s inými prípadmi porušovania pravidla o dlhom *á* po *j*, ako je to napr. v cudzích slovách a v prípadoch, kde dĺžky vznikli kvantitatívnymi zmenami v koreňovej morféme: *jama - jám*.⁴ Mohli by sme tu pridať aj dvojtvar *kajam salkajám sa*.⁵ Ak hneď vylúčime prevzaté slová (*lojálny, maják*), ktoré sa odlišujú aj inými vlastnosťami od pôvodných slovenských slov, môžeme zistiť, že všetky príklady, ktoré uvádza Dvonč, nie sú celkom porovnateľné s prípadmi typu *strojár*, pretože vo všetkých týchto prípadoch sa pravidlo o dlhom *á* po *j* porušuje úsilím jazykového systému vyhýbať sa nezrozumiteľnosti a prenikaním paradigmatického vzoru pri skloňovaní alebo časovaní, teda zachováva sa dĺžka relačnej morfémy (alebo dĺžka koreňa pri relačnej morféme *-Ø*), zatiaľ čo pri slovách typu *strojár* ide o odvodzovanie, teda zachováva sa dĺžka derivačnej morfémy.

J. Sabol (1989, s. 149 n.) uvádza:

„Výsledné kombinácie [j + a], [j + e], [j + u], /j + a/, /j + e/, /j + u/ zasa narúšajú morfológickú systémovosť dlhých slabík v príslušnom deklináčnom a časovacom type. Tlak morfológickej analógie sa však v systéme spisovnej slovenčiny prejavuje veľmi výrazne aj v týchto prípadoch: pri a-ovom timbri sa využíva druhý centrálny prvok /á/, hoci sa pri jeho použití narúša iná kombinačná fonologická zákonitosť (po ‚mäkkej‘ spoluhláske by sa mal realizovať príslušný diftong, nie dlhý vokál...)“

J. Sabol teda hovorí o skloňovaní a časovaní, ale o odvodzovaní sa nezmieňuje.

L. Dvonč sa takisto odvoláva na S. Cambela, ktorý pripúšťa dlhé *á* po *j* „... v umelých slovách, tedy v takých, ktoré z ľudu nepochodia (...), na pr. *vejár, strojár, strojáreň, lejáreň* atď.“ (Czambel, 1902, s. 15 n.). Podľa L. Dvonča „ide o slová charakteru čisto spisovného“ (Dvonč, 1955, s. 31). Nevysvetľuje však, prečo dlhé *á* po *j* zostáva práve pri prípone *-ár*, ale nie pri iných príponách, napr.: *pijak* (pijavý papier), *sejačka, nabijak* (nástroj, ktorým sa niečo nabíja; slovo v KSSJ má označenie *odborné*), ktoré istotne „z ľudu nepochodia“. Podobne sa výnimky s *já* vykladajú aj v gramatike: „V cudzích slovách a v slovách *n o v o u t v o r e*

⁴ Dvonč takisto uvádza tvary *nádejám, nádejách*, ktoré podľa jeho slov prenikajú, ale nie sú kodifikované, a to je už značný rozdiel (Dvonč, 1955, s. 31). Gramatika v týchto prípadoch uznáva len krátke pádové prípony (Pauliny – Ružička – Štolc, 1968, s. 184).

⁵ Sloveso *hajať* má iba tvar *hajám*, ale je súčasťou detskej reči, takže ho neberieme do úvahy.

n ý c h [riedil aut.] sa *já* vyslovuje v prípadoch ako: *olejár, strojár, vejár, maják, lejáreň, strojáreň, majáles, lojálny, Ján (...)*“ (Pauliny – Ružička - Štolc, 1968, s. 73). Po vylúčení cudzích slov jasne vyplýva, že všetky tie „novoutvorené“ slová možno zredukovať na slová na *-ár, -áreň*.⁶ Najlepší výklad poskytuje práve L. Dvonč: „Podľa tradičnej poučky sa v spisovnej slovenčine po spoluhláske *j* nevyskytuje dlhé *á* (okrem slov na *-ár* a cudzích slov)“ (Dvonč, 1955, s. 150). Teda ani jeden autor neposkytuje argumenty, podľa ktorých by sa dĺžka prípon *-ár, -áreň* po mäkkej spoluhláske *j* mohla vysvetliť novším pôvodom slov, ktoré ich obsahujú. Môžeme konštatovať, že prípony *-ár, -áreň* sa po mäkkej spoluhláske *j* neskracovali pre ustálenú kvantitu derivačnej morfémy *-ár*.

Pozrime sa na problém z morfematického hľadiska, najmä z hľadiska morfematickej štruktúry. Stabilitu kvantity prípon *-ár, -áreň* môžeme vysvetliť skutočnosťou, že tieto prípony nemali popri „mäkkej“ (*-iar, -iareň*) aj krátku podobu, ako je to pri prevažnej väčšine pôvodne dlhých prípon, najmä tých, ktoré obsahujú dlhé *á*. J. Horecký (1964, s. 50) uvádza, že derivačná morféma *-ár* (z ktorej sa odvodzuje aj prípona *-áreň*) má závislý variant *-iar* (ale nie aj *-ar*) a vyjadruje ju (v súlade s vtedajším stavom) formulkou (zhŕňajúcou všetky podoby morfémy, čiže alomorfémy):

ár/iar

Morfému *-ár* môžeme porovnať s jednou inou morféмой, ktorá sa správa podobne, ale nie celkom rovnako, preto sa s ňou často stotožňuje vzhľadom na jej morfematické vlastnosti.⁷ Ide o morfému *-ák*, ktorá takisto ako aj morféma *-ár* zapríčiňuje krátenie predchádzajúcej dĺžky: *túlat' sa – tulák, hlúpy – hlupák*; tak ako *víno – vinár, múr – murár*. Keď sa pozrieme na jej formulku (Horecký, 1964, s. 51):

ák/iak
áč/iač
ác/iac

⁶ Zaujímavé je, že Horecký, keď hovorí o prípone *-ár*, uvádza medzi ostatnými slovo *lejár* a až potom hovorí o novších slovách, z čoho by sa dalo vyvodiť, že ho považuje za staré, domáce slovo (Horecký, 1959, s. 89).

⁷ Napr. u Peciar: „Bolo by naopak prekvapujúce, keby pri takýchto zvukovo blízkych príponách platili iné pravidlá“ (Peciar, 1968 a, s. 11). Prípony *-ár* a *-ák* porovnáva aj Sokolová (1992, s. 106), ako aj ďalší autori.

mohli by sme ju úplne stotožniť s morférou -ár, pretože ani tu nejestvuje krátka podoba morfémy. Táto morféma sa vyskytuje v slovách, akými sú *hlupák, tulák, silák, hlupáci, hlupáčik*, teda v životných maskulínach a ich odvodeninách. Treba však poznamenať, že ide o tú istú morfému, ktorá sa vyskytuje v slovách, akými sú *vlniak, sivák, pijak*, a ktorá je vyjadrená formulkou (Horecký, 1964, s. 55):

ák/ak/iak áč/ač/iač

a určená je ako osobitná, pretože sa vyznačuje dvoma odlišnosťami: neprítomnosťou variantov -ác-/iac- charakteristických pre životné maskulína a prítomnosťou krátkych podôb -ak-, -ač- podmienených, podľa J. Horeckého (Horecký, 1964, s. 55), predchádzajúcou spoluhláskou *j* (*pij-ak*).

Je potrebné uviesť dva názory z novších výskumov. Nie je správne tvrdiť, že je krátka podoba derivačnej morfémy -ák (-ak) podmienená iba spoluhláskou *j*, pretože môže nastať aj rytmickým krátením, napr.: *mliečňak* „rybí samec“, *pásak* „pásový traktor“ a pod.⁸ Ďalej, ešte menej pravdivé je tvrdenie, že derivačná morféma pri životných maskulínach nemá krátku podobu -ak, keď tomu priamo oponuje slovo *vojak* (*vojaci, vojačik*), ktoré bezpochyby patrí k životným maskulínam. Okrem toho, aj tu dnes máme tvary tohto typu, v ktorých krátkosť morfémy vznikla pôsobením rytmického krátenia: *piatak, šiestak, siedmak, ôsmak* atď. Na rozdiel od prípadov, akým je napr. *ulievak*, tieto slová dnes už nemôžeme považovať za hovorové, ale v krajnom prípade za bezpríznakové a neutrálne (Horecký – Buzássyová – Bosák a kol., 1989, s. 302). Tak ich V. Uhlár (1955, s. 53 n.) uznáva ako jediné spisovné oproti tvarom so skrátenou koreňovou dĺžkou (*päták, šesták* a pod.), ktoré považuje za nenáležité. Všetky tieto príklady však boli známe Horeckému, pretože v *Slovotvornej sústave slovenčiny*, vydanej skôr ako *Morfematická štruktúra slovenčiny*, hovorí: „Prípona -ák má dva závislé varianty. V starších slovách sa -ák neskracuje, ale naopak, skrakuje sa koreňová dĺžka, ako vidieť z prípadov *hlúpy – hlupák, biely – belák*. No v novších slovách sa po koreňovej dĺžke objavuje závislý variant -ak: *piatak, siedmak, ôsmak*. Závislý variant -ak býva ďalej po spoluhláske *j*, po ktorej nemôže byť v slovenčine ani dlhé *á*, ani dvojhláska *ia*: *pijak, zabijak*“ (Horecký, 1959, 93 n.). Nie je príliš jasné, prečo ich neskôr vynechal z morfematickej analýzy.

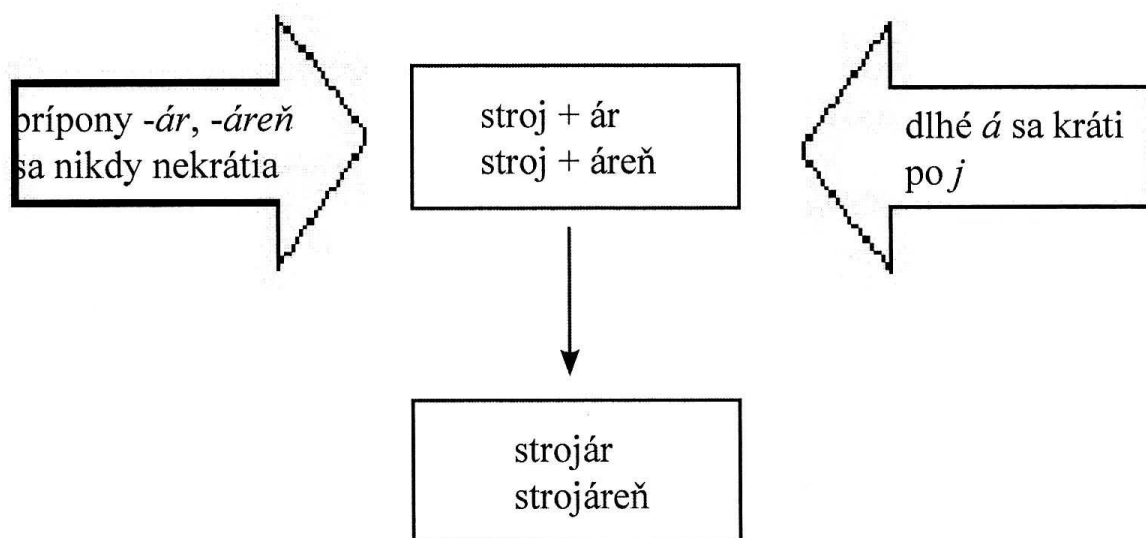
Súčasná morfematická analýza (ale aj analýza pred rokom 1991!) derivačnej morfémy -ák životných maskulín ukázala by teda takýto stav:

ák/ak/iak áč/ač/iač ác/ac/iac

pričom treba zdôrazniť, že krátke podoby vznikli nielen pôsobením pravidla o krátení *á* po *j*, ale aj pôsobením rytmického zákona. Túto skutočnosť treba zdôrazniť, lebo inak by sme sa pri výklade dostali do uzavretého logického kruhu, keby sa krátka podoba *-ak* vyskytovala len po mäkkej spoluhláske *j*. Nebolo by totiž jasné, či krátenie po *j* zaraďuje krátku podobu morfémy *-ák* (*-ak*) do morfematickej sústavy, alebo je krátenie možné preto, lebo jazyk „čerpá“ krátku podobu morfémy z morfematického inventára. Krátenie dvoma nezávislými spôsobmi potvrdzuje primárnosť existencie krátkej alomorfémy v sústave.

Z uvedeného vyplýva, že neboli dôvody na morfematické stotožňovanie morfémy *-ár* a *-ák*, lebo morféma *-ák* nemala stabilitu kvantity ako *-ár*, ktorá bola vždy dlhá.

Prípady, v ktorých sa dlhé *-ár* vyskytuje po *j*, mohli by sme teda vyložiť konfliktom dvoch pravidiel. Tento konflikt možno zobrazit' schémou, v ktorej sa pravidlo o stabilite kvantity prípon *-ár*, *-áreň* prejavuje silnejšie:

Pravopisnými zmenami v roku 1991 sa zaviedli krátke podoby prípon *-ár*, *-áreň*, pričom nešlo len o pravopisnú úpravu, ale aj o zásah do morfematickej sústavy slovenčiny. Zavedením krátkych podôb prípon (*-ar*, *-areň*) sa totiž do morfematickej sústavy, konkrétne do sústavy variantov morfémy *-ár*, zaraďila aj alomorféma *-ar*, po čom jej formulka vyzerá takto:

ár/ar/iar

Ak túto formulku porovnáme s formulkou morfémy *-ák*, o ktorej sme už hovorili, zistujeme, že po pravopisných zmenách v roku 1991 došlo k stotožneniu týchto dvoch morfém z morfeomatického hľadiska. Jediným rozdielom medzi týmito dvoma morfémami zostáva pritom nekrátenie morfémy *-ár* po *j*, ktoré už nemôžeme morfeomaticky odôvodniť.

Neexistujú už teda morfeomatické dôvody na zachovanie dĺžky v príponách *-ár*, *-áreň* po predchádzajúcej spoluhláske *j*, keďže v sústave už existuje krátky variant morfémy, t. j. *-ar*. Inými slovami, pri konflikte dvoch pravidiel, ktorý sme schematicky uviedli, jedno z pravidiel v dôsledku kodifikácie stratilo platnosť, čím by to druhé malo automaticky „vyhrávať“.

Dĺžka prípony *-ár* v prípadoch typu *strojár*, *strojáreň* by sa ešte dala odôvodniť jedným z kodifikačných kritérií – ustálenosťou takýchto slov, ale či vôbec existuje nestabilnejší a nezachytiteľnejší argument pri kodifikovaní, ako je „ustálenosť“? Ved' aj prípady typu *bábkár*, *prevádzkár*, najmä *mliekár* boli pre kodifikáciu platnú viac desaťročí ustálené v jazykovom povedomí ako „nedotknuteľne“ dlhé a pred pravopisnými úpravami v roku 1991 „prípony *-ár*, *-áreň* sme si nevedeli predstaviť vo variantných podobách *-ar*, *-areň*“, ako to presvedčivo ilustruje J. Mlacek (1998, s. 8).

Záverom môžeme konštatovať, že pravopisné úpravy v rokoch 1991 a 1998 boli z hľadiska prípon *-ár*, *-áreň* nedôsledné. Začal sa na ne sťahovať zákon o rytmickej krátení, ale nie aj pravidlo o krátení dlhej samohlásky *á* (ako aj dvojhlásky *ia*) po predchádzajúcej spoluhláske *j*. Tento príspevok nenavrhuje novú kodifikáciu slov typu *strojár*, *strojáreň* s krátkou morfémou *-ar*, teda *strojar*, *strojareň*. Skôr chce upozorniť na všeobecnú zásadu, že pri každom zásahu do jazykovej normy treba prihliadať na viaceré jazykové roviny, treba si teda všimnúť jazyk ako systém v celej jeho komplexnosti a členitosti. Slová typu *strojár*, *strojáreň*, *lejár*, *olejáreň* vo svetle posledných „zdanlivo malých“ (Sokolová, 1992, s. 105) pravopisných úprav sú najlepším dôkazom, ako sa táto zásada nie vždy dôsledne rešpektuje.

LITERATÚRA

- CZAMBEL, Samo: Slovenský pravopis. Budapešť: vlastným nákladom 1890. 272 s.
- CZAMBEL, Samo: Rukoväť spisovnej reči slovenskej. Turčiansky Sv. Martin: Kníhkupecko-nakladateľský spolok 1902. 376 s.
- DVONČ, Ladislav: Rymický zákon v spisovnej slovenčine. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1955. 256 s.
- PAULINY, Eugen – RUŽIČKA, Jozef – ŠTOLC, Jozef: Slovenská gramatika. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1968. 596 s.
- HORECKÝ, Ján: Slovtvorná sústava slovenčiny. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1959. 218 s.
- HORECKÝ, Ján: Morfematická štruktúra slovenčiny. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1964. 196 s.
- HORECKÝ, Ján – BUZÁSSYOVÁ, Klára – BOSÁK, Ján a kolektív: Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. Bratislava: Veda 1989. 436 s.
- Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. 2. vyd. Bratislava: Veda 1989. 592 s.
- Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. 3. vyd. Bratislava: Veda 1997. 944 s.
- LETZ, Belo: Kmeňoslovné úvahy. Turčiansky Svätý Martin: Matica slovenská 1943. 256 s.
- MLACEK, Jozef: Nad tretím vydaním Krátkeho slovníka slovenského jazyka. In: Kultúra slova, 1998, roč. 32, č. 1, s. 7 – 21.
- PECIAR, Štefan: Kvantita substantív na *-ák/-iak/-ak*. In: Slovenská reč, 1968 (a), roč. 33, č. 1, s. 7 – 15.
- PECIAR, Štefan: Kvantita substantív na *-ár/-iar* a *-áreň/-iareň*. In: Slovenská reč, 1968 (b), roč. 33, č. 5, s. 297 – 303.
- Pravidlá slovenského pravopisu. Turčiansky Svätý Martin: Matica slovenská, nákladom Štátneho nakladateľstva v Prahe 1931. 364 s.
- Pravidlá slovenského pravopisu. Red. M. Považaj. 1. vyd. Bratislava: Veda 1991. 536 s.
- Pravidlá slovenského pravopisu. Red. M. Považaj. 2., doplnené a prepracované vyd. Bratislava: Veda 1998. 574 s.
- RUŽIČKA, Jozef: Ako písať tvary činného prídavia prítomného. In: Slovenská reč, 1952/53, roč. 18, č. 3, s. 91 – 93.
- SABOL, Ján: Syntetická fonologická teória. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1989. 253 s.
- SOKOLOVÁ, Miloslava: Dôsledky fonologických zmien v nových pravidlách pravopisu na skloňovanie v slovenčine. In: Slovenská reč, 1992, roč. 57, č. 2, s. 105 – 108.
- Slovník slovenského jazyka. 2. zv. Red. Štefan Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1960. 648 s.
- UHLÁR, Vlado: Žiaci ôsmeho, deviatego, desiatego, jedenásteho ročníka: ôsmaci, deviataci, desiataci, jedenástaci. In: Slovenská reč, 1955, roč. 20, č. 1, s. 53 – 54.